

Agnieszka Szymajda

Dolnośląska Szkoła Wyższa we Wrocławiu

Dlaczego warto rozwijać u dziecka zdolność
do czytania i ekspresji emocji?
Refleksja z badań własnych muzykoterapeuty

Why develop child's ability to grow to read
and express emotions?
Reflection from the researcher's own music therapist

Wprowadzenie

Emocje są pierwszym językiem dziecka. Są sygnałami umożliwiającymi radzenie sobie w różnych sytuacjach społecznych, pełnią funkcję adaptacyjną, są niezbędne w rozwiązywaniu podstawowych zadań życiowych. „Istotą emocji jest przygotowanie do działania i podsuwanie planów”¹. Poziom rozwoju emocjonalnego dziecka warunkuje, z jednej strony rozwój funkcji poznawczych, a z drugiej bezpośrednio wiąże się z takimi cechami, jak motywacja, wytrwałość, zdolność do pokonywania przeciwności i umiejętność nawiązywania satysfakcjonujących relacji w grupie rówieśniczej.

Zajęcia muzyczne, podczas których dziecko w sposób spontaniczny podejmuje aktywność wokalną, instrumentalną, ruchową, stają się przestrzenią odkrywania, oswajania i wyrażania emocji. Szczególnie wartościowe w tym względzie, wydaje się być wzbogacanie zajęć muzycznych z dziećmi o metody i techniki muzykoterapeutyczne.

---

¹ K. Oatley, J. M. Jenkins, *Zrozumieć emocje*, Warszawa 2003, s. 53.

W artykule prezentuję wyniki badań eksperymentalnych, jakie przeprowadziłam z dziećmi w dwóch wrocławskich przedszkolach. Celem eksperymentu było sprawdzenie wpływu programu muzykoterapii na rozwój czytania i ekspresji emocji u dzieci w wieku przedszkolnym.

Muzykoterapia w edukacji przedszkolnej

Muzykoterapia dzieci jest dziedziną interdyscyplinarną, powiązaną z terapią pedagogiczną, psychologią, pedagogiką specjalną, edukacją muzyczną. W praktyce, stawianie ostrej granicy pomiędzy edukacją muzyczną a muzykoterapią dzieci jest błędne. Dziedziny te powinny przenikać się, łączyć, uzupełniać. Jak zauważa Krzysztof Stachyra, „pedagogika muzyczna i muzykoterapia posługują się tymi samymi środkami, jednak pomimo pozornych podobieństw, w rzeczywistości rozbieżność pomiędzy nimi jest bardzo znacząca. Podstawową różnicę stanowi cel. W edukacji muzycznej jest nim przekazanie określonego zasobu wiedzy, kształcenie słuchu, poczucia rytmu. W muzykoterapii poprawa funkcjonowania psychofizycznego dziecka”².

W prawidłowym procesie wychowania obecna była zawsze muzyka. „Śpiewano dziecku kołysanki, istniały rówieśnicze zabawy z piosenką, rodzinne muzykowanie, jak chociażby wspólne śpiewanie kolęd czy pieśni patriotycznych. Były to dla dziecka komunikaty estetyczne, mające walor poznawczy, uwrażliwiający na piękno. Przede wszystkim jednak były to komunikaty emocjonalne, mające walor rozwojowy i terapeutyczny”³. Różnice pomiędzy zajęciami edukacji muzycznej a muzykoterapią dzieci odnoszą się do sposobu analizowania twórczości muzycznej dzieci, ich jakości artystycznej, precyzji wykonania. W muzykoterapii najważniejszy jest indywidualny, emocjonalny wyraz ekspresji własnej dziecka, wyrażanej w grze

---

² K. Stachyra, *Muzykoterapia a edukacja muzyczna* [w:] *Podstawy muzykoterapii*, red. K. Stachyra, Lublin 2012, s. 47.

³ Z. Konaszekiewicz., *Relacje pomiędzy wychowaniem, terapią a sztuką w odniesieniu do dziecka*, „Nasze Forum. Kwartalnik Pedagogiczno-Terapeutyczny” 2002, nr 1(5), s. 25.

na instrumentach, śpiewie, ruchu inspirowanym muzyką. Podczas zajęć muzykoterapii dzieci mogą, w sposób bardziej swobodny niż na zajęciach umuzykalniających, poszukiwać własnych sposobów gry na instrumentach, zachęcane są do niekonwencjonalnych sposobów tworzenia i poszukiwania dźwięku. Muzykoterapia wykształca w dziecku przedszkolnym umiejętność wczuwania się w przeżycia innych, troski, empatii. Celem oddziaływań muzykoterapii jest poprawa komunikacji werbalnej i niewerbalnej dziecka. Innymi istotnymi celami zajęć muzykoterapeutycznych, wspierających rozwój emocjonalny dziecka, są: wykształcenie strategii relaksacyjnych, umiejętności rozładowania napięć w sposób akceptowany społecznie.

Elementy muzykoterapii, w ostatnich latach, stosuje się coraz częściej w przedszkolach i szkołach w odniesieniu do dzieci nieprzejawiających szczególnych trudności rozwojowych. Proces ten opisuje Kinga Lewandowska, wskazując na profilaktyczne wartości muzykoterapii dzieci⁴. O wprowadzaniu muzykoterapii w przedszkolu piszą także m.in. Małgorzata Woźniak⁵ i Ewa Woźniczka⁶. Autorki opisują relaksacyjne oddziaływanie muzyki, przydatność aktywnych form muzykoterapii w rozwijaniu kompetencji emocjonalnych i społecznych dzieci przedszkolnych. Beata Duniec⁷ podkreśla walory ogólnorozwojowe elementów muzykoterapii w pierwszych klasach szkoły podstawowej. Izabela Dębicka zajmowała się zastosowaniem muzykoterapii w rozwijaniu funkcji manualnych dzieci w edukacji wczesnoszkolnej, a także możliwościami muzykoterapii w osiągnięciu

---

⁴ K. Lewandowska, *Profilaktyczne wartości muzykoterapii* [w:] *Wspomaganie rozwoju, psychostymulacja i psychokorekcja*, t. 2., red. B. Kaja, Bydgoszcz 2000, s. 156–163.

⁵ M. Woźniak, *Zabawy relaksacyjne z elementami muzykoterapii*, „Wychowanie w Przedszkolu” 2009, nr 3, s. 37-42; M. Woźniak, *Muzykoterapia*, „Wychowanie w Przedszkolu” 2010, nr 3, s. 38-40.

⁶ E. Woźniczka E., *Muzykoterapia w aktywizowaniu dzieci nieśmiałych*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2010, nr 5, s. 48–50.

⁷ B. Duniec, *Wpływ zajęć muzyczno-ruchowych z elementami muzykoterapii na dzieci z nadpobudliwością psychoruchową*, „Nauczyciel i Szkoła” 2001, nr 1/2, s. 111-123.

dojrzałości szkolnej⁸. Doświadczenia badawcze i praktyczne wymienionych autorek ukazują szerokie możliwości włączania muzykoterapii do zajęć ogólnorozwojowych i edukacyjnych w przedszkolu.

Własne doświadczenia z zajęć z dziećmi w wieku przedszkolnym zainspirowały mnie do wzbogacania istniejących programów umuzykalnienia dzieci w przedszkolu o metody i techniki muzykoterapeutyczne. Następnie, obserwując reakcje dzieci na proponowane ćwiczenia i zabawy muzyczne, postanowiłam przeprowadzić badania nad wpływem programu muzykoterapii na rozwój kompetencji czytania i ekspresji emocji.

Czytanie i ekspresja emocji

Zdolność czytania emocji czyni świat dziecka bardziej bezpiecznym i zrozumiałym. Rozwija się wraz ze wzrostem świadomości własnych emocji, rozwojem zdolności do empatii oraz zdolnością do refleksji nad doświadczeniami emocjonalnymi⁹. Czytanie emocji dokonuje się na podstawie zewnętrznych oznak, sygnalizowanych mimiką, ruchem ciała, gestem, zdolnością do rozpoznawania emocji innych osób. Czytanie przekazów emocjonalnych innej osoby, która zachowuje się we właściwy sobie sposób, umożliwia dziecku podjęcie odpowiedniego zachowania i nawiązanie z nią relacji.

Emocje wyrażane są za pośrednictwem komunikatów werbalnych i niewerbalnych:

- mimiki,

---

⁸ I. Dębicka, *Scenariusz pozalekcyjnej edukacji muzycznej z elementami muzykoterapii*, „Nauczanie Początkowe” 2004/2005, nr 3, s. 91-101; I. Dębicka, *Dziecko u progu nauki szkolnej: założenia metodyczne zajęć muzycznych z wykorzystaniem wybranych technik muzykoterapii*, „Nauczanie Początkowe” 2006/2007, nr 1, s. 68-77; I. Dębicka, *Wyobraźnia muzyczna a zdrowie emocjonalne*, „Nauczanie Początkowe” 2006/2007, nr 3, s. 65-77; I. Dębicka, *Zastosowanie muzykoterapii aktywnej w kształtowaniu funkcji manualnych dzieci*, „Nauczanie Początkowe” 2008/2009, nr 4, s. 55-60; *Wykorzystanie technik muzykoterapeutycznych w stymulacji sfery emocjonalnej dziecka*, „Nauczanie Początkowe” 2010/2011, nr 4, s. 56-65.

⁹ Por. M. Kowalik-Olubińska, *Edukacyjny kontekst wspierania rozwoju kompetencji emocjonalnej dziecka* [w:] *Edukacja wobec zagrożeń rozwoju i bezpieczeństwa dzieci*, red. S. Guz, J. Andrzejewska, Lublin 2008, s. 131-132.

- ruchów i postawy ciała,
- tonu, barwy głosu,
- sposobu zachowania.

Komunikowanie emocji jest nieodłącznym elementem interakcji społecznych. Sposób i stopień ekspresji mimicznej, cielesnej, słownej dostarczają informacji o stanie uczuciowym osoby, a także pokazują jej miejsce w grupie (np. ekspresja złości informuje o dominacji, a smutku o uległości i niskiej pozycji)¹⁰.

Paul Ekman i Alan Fridlund przeprowadzili w 1980 roku międzykulturowe badania. Skupili się na dzieciach z różnych krajów, których zadaniem było rozpoznanie emocji przedstawionych na fotografiach. Uzyskane wyniki potwierdziły uniwersalny charakter emocji podstawowych, takich jak: radość, smutek, zaskoczenie, obrzydzenie, złość i lęk. W kontekście tych badań ekspresja emocji uznana jest za zachowanie adaptacyjne. Emocje podstawowe i ich ekspresja mimiczna związane są z naturą człowieka i pozostają niezależne od czynników kulturowych¹¹.

Ekspresja, jako istotny składnik procesu emocjonalnego, jest rodzajem uniwersalnego języka, sygnałem informującym o przeżyciach. Schaffer wyróżnia cztery kategorie reguł ekspresji emocji: minimalizacja – kiedy intensywność okazywania emocji jest zredukowana w porównaniu z prawdziwymi odczuciami; maksymalizacja – reakcja o wiele bardziej entuzjastyczna niż wskazywałaby na to sytuacja, np. w celu zrobienia przyjemności komuś, kto ofiarował dziecku upominek; maskowanie – ukrywanie i nieokazywanie uczuć; substytucja – zastępowanie jednych emocji innymi, zazwyczaj przeciwnymi ze względu na silną presję otoczenia, np. okazywanie radości zamiast rozczarowania z powodu otrzymania nieodpowiedniego prezentu.

W rozwoju społecznym dziecka niezdolność do ekspresji emocji niesie ze sobą niemożność zmiany, poprawy sytuacji, znalezienia

---

¹⁰ Por. U. Hess, G. Kirouac, *Ekspresja emocji w grupach* [w:] *Psychologia emocji*, red. M. Lewis, J. Haviland-Jones, Gdańsk 2005, s. 475.

¹¹ Por. R. James, J. R. Averill, *Czy istnieją emocje podstawowe?* [w:] *Natura emocji*, red. P. Ekman, R.J. Davidson, Gdańsk, s. 20-21.

konstruktywnych rozwiązań. Przeciwnością zahamowania ekspresji emocji jest niezdolność do powstrzymania wyrażania swoich emocji w sytuacjach tego wymagających. Tak więc ekspresja emocji łączy się z kontrolą emocjonalną, która rozwija się w tempie indywidualnym, zależnym od temperamentu i dojrzałości układu nerwowego. Konsekwencją zahamowania ekspresji emocji jest pobudzenie fizjologiczne, które osłabia układ odpornościowy dziecka. „Dojrzałość emocjonalna, wiąże się nie tyle z ekspresją emocji lub ich kontrolowaniem, ile z plastycznością dziecka w tym względzie”¹².

Schaffer wykazał, że dzieci z wysokim poziomem czytania emocji osiągają najwyższe wyniki akceptacji społecznej; są bardziej popularne w grupie rówieśniczej. „Dzieci trafniej interpretujące przekazy emocjonalne innych osób osiągają najwyższe wyniki akceptacji społecznej. Dzieci, które wypracowały konstruktywne sposoby kierowania własnymi emocjami (np. panują nad sobą, kontrolują płacz), mają na ogół większe powodzenie w kontaktach z rówieśnikami. Dzieci potrafiące radzić sobie z gniewem w sposób nieagresywny są bardziej lubiane, są lepszymi przywódcami i ogólnie są bardziej kompetentne pod względem społecznym”¹³.

Prezentacja badań własnych

Badania eksperymentalne prowadziłam w okresie jednego roku w dwóch wrocławskich przedszkolach. Łącznie wzięło w nich udział 90 dzieci w wieku od czterech do siedmiu lat. Były to dzieci w normie intelektualnej, rozwijające się prawidłowo, kilkoro pozostawało pod opieką poradni psychologiczno-pedagogicznej.

Głównym problemem badań było poznanie wpływu programu muzykoterapii na rozwój czytania i ekspresji emocji. Stosownie do tak postawionego zagadnienia, sformułowałam następujące hipotezy badawcze: poziom czytania i poziom ekspresji emocji u dziecka, poddanego oddziaływaniom muzykoterapii będzie wyższy niż u dziecka, uczestniczącego w tradycyjnych zajęciach umuzykalniających.

¹² J. R. Averill, *Doniosłość emocji* [w:] *Natura emocji...*, op. cit., s. 93.

¹³ H. Schaffer, *Psychologia dziecka*, Warszawa 2005, s. 172.

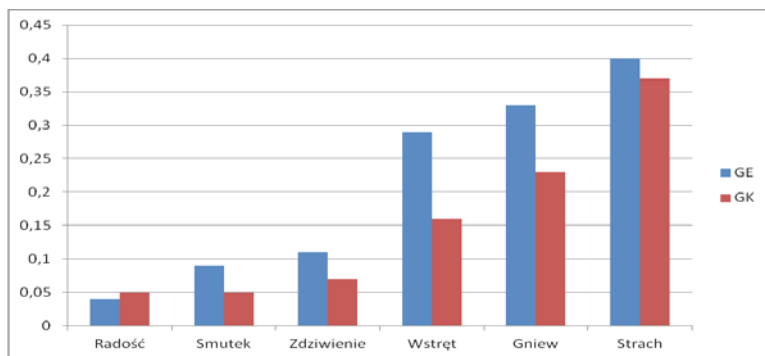
Dzieci z grupy eksperymentalnej uczestniczyły przez sześć miesięcy, raz w tygodniu, po 30 minut, w grupowych zajęciach muzykoterapii, prowadzonych według autorskiego programu. Zawierał on następujące elementy aktywności muzycznej dzieci: improwizacje rytmiczno-ruchowe inspirowane muzyką o zmiennym nastroju; śpiew, inscenizacje treści piosenek, instrumentacje do piosenek, śpiew z podziałem na role; ćwiczenia ekspresji i rozpoznawania emocji z wykorzystaniem instrumentów perkusyjnych; ekspresję emocji wyrażaną poprzez swobodny i ustrukturalizowany ruch taneczny; ćwiczenia ruchowe w parach: naśladowanie ruchów, odczytywanie znaczenia gestów i mimiki, „prowadzenie dźwiękiem”, ćwiczenia dotykowe (masażyki rytmiczne, śpiewane, taniec improwizowany w parach); zadaniowe słuchanie muzyki wykonywanej „na żywo”, ćwiczenia wyobraźni, działania plastyczne inspirowane muzyką, tworzenie wolnych skojarzeń do muzyki, relaksacja przy muzyce.

W tym czasie dzieci z grupy kontrolnej miały zajęcia umuzykalniające w tej samej liczbie godzin, prowadzone według programu standardowego. Zarówno zajęcia muzykoterapii, jak i zajęcia umuzykalniające prowadzone były w czterech grupach wiekowych. Po zakończeniu cyklu zajęć porównano uzyskane wyniki pomiaru poziomu czytania i ekspresji emocji w obu grupach dzieci. Poziom czytania emocji określany był na podstawie liczby poprawnie wykonanych przez dzieci zadań rozpoznawania przedstawionych na fotografiach twarzy sześciu emocji podstawowych. W odniesieniu do mierzenia poziomu ekspresji emocji zastosowałam własną skalę pomiaru. W skali tej oceniany był sposób przedstawienia przez dziecko każdej z sześciu emocji podstawowych. Oceniane było zaangażowanie dziecka w przedstawienie danej emocji, swoboda, wykonywane gesty, mimika. Istotna była także adekwatność ruchów i wyrazistość ekspresji. Pomiar poziomu ekspresji dokonywany był w skali od 0 do 5. Wszystkie uczestniczące w eksperymencie dzieci, zarówno z grupy eksperymentalnej, jak i kontrolnej, poddane były pomiarowi poziomu czytania i ekspresji emocji dwukrotnie: przed rozpoczęciem zajęć (pre-test) i po ich zakończeniu - sześć miesięcy później (post-test).

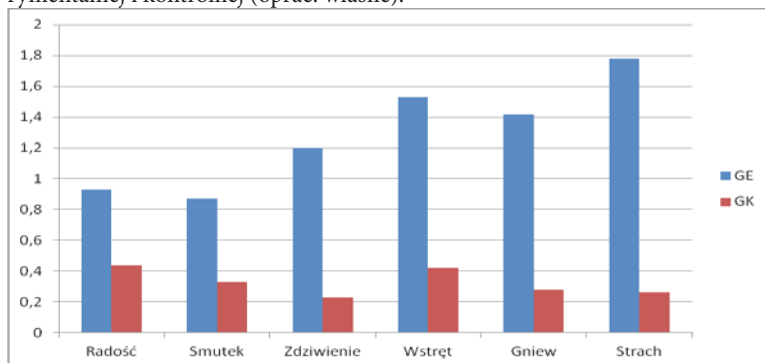
Aby móc odpowiedzieć na pytanie o wpływ programu muzykoterapii na rozwój czytania i ekspresji emocji, należało określić przyrost kompetencji w zakresie czytania i ekspresji emocji w obu badanych grupach.

Poniżej zamieszczam dwa diagramy, które obrazują porównanie przyrostów poziomu czytania (wykres 1) i ekspresji emocji (wykres 2) w grupie eksperymentalnej i kontrolnej.

Wykres 1. Zestawienie przyrostów pomiędzy pomiarem poziomu czytania emocji w pre-teście i post-teście dla poszczególnych zmiennych dla grup eksperymentalnej i kontrolnej (oprac. własne).

Wykres 2. Zestawienie przyrostów pomiędzy pomiarem poziomu ekspresji emocji w pre-teście i post-teście dla poszczególnych zmiennych dla grup eksperymentalnej i kontrolnej (oprac. własne).

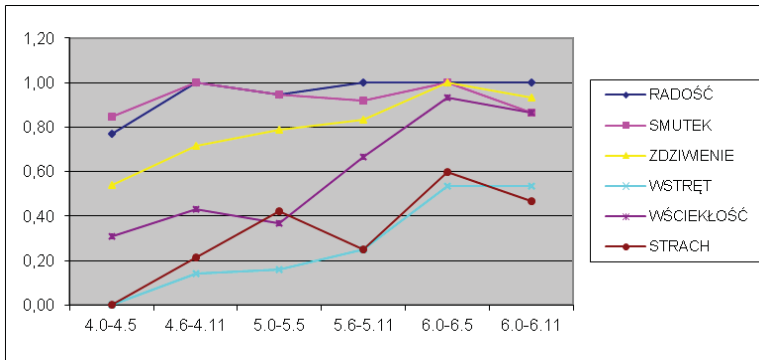

W zakresie zmiennych czytania i ekspresji emocji przyrosty w grupie eksperymentalnej są wyższe niż w grupie kontrolnej, jednakże w zakresie czytania różnice w przyrostach między grupą eksperymentalną i kontrolną okazały się nieistotne statystycznie.

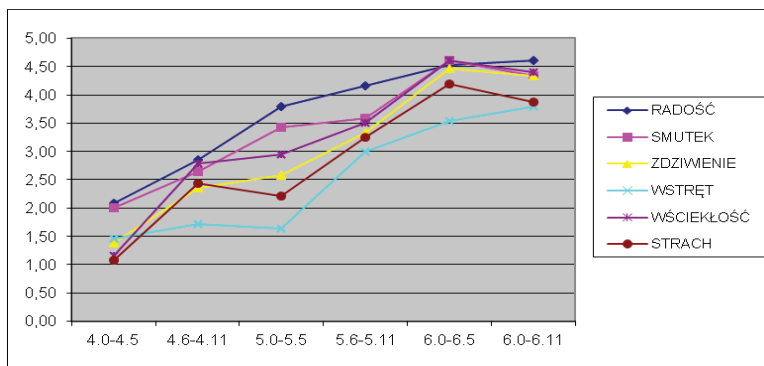
Przeprowadzony eksperyment wykazał, że u dzieci, uczestniczących w programie muzykoterapii, wystąpił wzrost poziomu ekspresji emocji w porównaniu do grupy niepoddanej temu oddziaływaniu. Uzyskany wynik dla zmiennej ekspresji emocji był istotny statystycznie. Również wzrost poziomu czytania emocji u dzieci poddanych oddziaływaniu programu muzykoterapii kreatywnej był większy niż u dzieci nieuczestniczących w zajęciach muzykoterapii. Jednak analiza statystyczna wykazała, że różnice w przyrostach wartości pomiaru nie są istotne.

Statystyczna analiza pomiarów opracowanych łącznie dla obydwu grup, eksperymentalnej i kontrolnej, wykazała ponadto wysoką dodatnią korelację między pomiarami zmiennych a wiekiem badanych dzieci (wykres 3 i 4). Oznacza to, że im starsze dziecko, tym uzyskuje wyższe wartości w pomiarach obydwu badanych zmiennych: czytania i ekspresji. Nie odnotowano natomiast korelacji pomiędzy płcią dziecka a analizowanymi zmiennymi.

Wykres 3. Wartości średnie poszczególnych zmiennych (czytanie) w sześciomiesięcznych grupach wiekowych (oprac. własne).

Wykres 4. Wartości średnie poszczególnych zmiennych (ekspresja) w sześciomiesięcznych grupach wiekowych (oprac. własne).

Analiza pomiarów opracowanych łącznie dla obydwu grup, eksperymentalnej i kontrolnej, wykazała również istotny statystycznie, wprost proporcjonalny, związek pomiędzy pomiarami czytania i ekspresji emocji. Oznacza to, że przyrostom w zakresie pomiarów czytania emocji towarzyszy wzrost wartości pomiarów ekspresji.

Wyniki eksperymentu potwierdziły postawione hipotezy dotyczące wpływu muzykoterapii na rozwój czytania i ekspresji emocji u dzieci. Przeprowadzone badania pokazały zasadność wzbogacania programów wspierania rozwoju dziecka o metody i techniki muzykoterapeutyczne, które okazały się być bardziej przydatne dla rozwoju czytania i ekspresji emocji dziecka, niż tradycyjne metody umuzykalnienia dzieci w przedszkolu.

Zakończenie

Muzykoterapia dzieci w wieku przedszkolnym stwarza odpowiednie warunki do rozwijania podstawowych kompetencji emocjonalnych. Należą do nich umiejętność rozpoznawania, ekspresji i kontroli emocjonalnej, rozwijanie poczucia sprawczości, kształtowania własnej wartości. Stosowane formy, metody i techniki muzykoterapii służą poprawie koncentracji uwagi, kontroli impulsywności, mają też na celu obniżenie agresji, lęku, napięcia.

Wyniki przeprowadzonych badań są istotne w sytuacji, gdy odsetek dzieci przedszkolnych, wymagających wsparcia i potrzebujących pomocy, szczególnie w obszarze funkcjonowania emocjonalno-społecznego, ciągle rośnie. Presja czasów, w jakich żyjemy, dostarcza rodzicom argumentów, by przyspieszać rozwój dziecka, szczególnie w obszarze intelektualnym. Klimat gonitwy i pośpiechu, brak czasu na rozmowę i wspólne spędzanie czasu, zakłócają harmonijny rozwój dziecka. Dzieci wzrastają w przekonaniu, że tylko sukces ma wartość. Spełnianie, często wygórowanych oczekiwań rodziców, dla wielu dzieci staje się przyczyną powstania trudności o podłożu emocjonalnym. Z kolei dobrze zorientowane w przekazach emocjonalnych dziecko ma szansę na rozwijanie satysfakcjonujących relacji w grupie rówieśniczej, a także radzenie sobie w sytuacjach nowych, wymagających przystosowania, jakimi są sytuacje związane np. z rozpoczęciem nauki w szkole.

W tym kontekście poszukiwanie sposobów wspierania dziecka w jego najbliższym otoczeniu, jakim jest środowisko przedszkolne, wydaje się być niezwykle ważne. Muzykoterapia, która wkracza w obszary edukacji przedszkolnej jest, w moim przekonaniu, konstruktywnym, choć zbyt mało jeszcze wykorzystywanym rozwiązaniem.

Bibliografia

- Averill J. R., *Czy istnieją emocje podstawowe?* [w:] *Natura emocji zagadnienia podstawowe*, red. P. Ekman, R.J. Davidson, Gdańsk 2002.
- Averill J. R., *Doniosłość emocji* [w:] *Natura emocji zagadnienia podstawowe*, red. P. Ekman, R.J. Davidson, Gdańsk 2002.
- Dębicka I., *Dziecko u progu nauki szkolnej: założenia metodyczne zajęć muzycznych z wykorzystaniem wybranych technik muzykoterapii*, „Nauczanie Początkowe” 2006/2007, nr 1.
- Dębicka I., *Scenariusz pozalekcyjnej edukacji muzycznej z elementami muzykoterapii*, „Nauczanie Początkowe” 2004/2005, nr 3.
- Dębicka I., *Wyobrażenia muzyczna a zdrowie emocjonalne*, „Nauczanie Początkowe” 2006/2007, nr 3.
- Dębicka I., *Wykorzystanie technik muzykoterapeutycznych w stymulacji sfery emocjonalnej dziecka*, „Nauczanie Początkowe” 2010/2011, nr 4.

- Dębicka I., *Zastosowanie muzykoterapii aktywnej w kształtowaniu funkcji manualnych dzieci*, „Nauczanie Początkowe” 2008/2009, nr 4
- Duniec B., *Wpływ zajęć muzyczno-ruchowych z elementami muzykoterapii na dzieci z nadpobudliwością psychoruchową*, Wrocław 2001.
- Hess U., Kirouac G., *Ekspresja emocji w grupach* [w:] *Psychologia emocji*, red. M. Lewis, J. Haviland-Jones, Gdańsk 2005.
- Konaszkievicz Z., *Relacje pomiędzy wychowaniem, terapią a sztuką w odniesieniu do dziecka*, „Nasze Forum. Kwartalnik Pedagogiczno-Terapeutyczny” 2002, nr 1(5).
- Kowalik-Olubińska M., *Edukacyjny kontekst wspierania rozwoju kompetencji emocjonalnej dziecka* [w:] *Edukacja wobec zagrożeń rozwoju i bezpieczeństwa dzieci*, red. S. Guz, J. Andrzejewska, Lublin 2008.
- Lewandowska K., *Profilaktyczne wartości muzykoterapii* [w:] *Wspomaganie rozwoju, psychostymulacja i psychokorekcja*, red. B. Kaja, Bydgoszcz 2000.
- Oatley K., Jenkins J. M., *Zrozumieć emocje*, Warszawa 2003.
- Schaffer H., *Psychologia dziecka*, Warszawa 2005.
- Stachyra K., *Muzykoterapia a edukacja muzyczna* [w:] *Podstawy muzykoterapii*, red. K. Stachyra, Lublin 2012.
- Woźniak M., *Zabawy relaksacyjne z elementami muzykoterapii*, „Wychowanie w Przedszkolu” 2009, nr 3.
- Woźniak M., *Muzykoterapia*, „Wychowanie w Przedszkolu” 2010, nr 3.
- Woźniczka E., *Muzykoterapia w aktywizowaniu dzieci nieśmiałych*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2010, nr 5.
- Woźniczka E., *Terapeutyczne walory muzyki*, „Wychowanie w Przedszkolu” 2010, nr 1.

Streszczenie

W artykule zostały przedstawione rezultaty badań eksperymentalnych przeprowadzonych w grupie dzieci w wieku przedszkolnym. Problematyka badań dotyczyła możliwości rozwijania u dzieci kompetencji czytania i ekspresji emocji poprzez oddziaływania muzykoterapeutyczne. Autorka przedstawia w artykule znaczenie rozwoju czytania i ekspresji emocji u dzieci przedszkolnych w kontekście ich rozwoju społecznego i poznawczego. Zaprezentowane wyniki badań zachęcają do wzbogacania programów umuzykalniających dla dzieci w wieku przedszkolnym o podejście zaczerpnięte z muzykoterapii.

Słowa kluczowe: muzykoterapia, dziecko w wieku przedszkolnym, czytanie emocji, ekspresja emocji

Abstract

The article presents issues related to the ability to support the development of competence of reading and expressing emotions in children aged 4-7 in music therapy. Based on literature, the article discusses issues related to the emotional development of children aged 4-7, especially the competence of reading and expressing emotions. It brings up the current state of research in the field of music therapy of children with developmental difficulties and disabilities. The author introduces the assumptions of her music therapy program for preschool children and presents the methodology and preliminary analysis of experimental tests in a group of 90 children of preschool age.

Key words: music therapy, preschool children, reading emotions, expressing emotions, music therapy